

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В УКРАЇНІ: ДО І ПІСЛЯ ЄВРОМАЙДАНУ.

Постановка проблеми. Для сучасної України роль політичних партій в організації державної влади є вкрай важливою темою, оскільки вони є основою для нормального функціонування якісної системи державного управління. Вони відіграють основну роль у підготовці та просуванні кадрів у державній політиці, для яких вони є специфічним соціальним ліфтом. Тому звернення до проблеми функціонування політичних партій в організації державної влади є, на наш погляд, актуальною темою для тих країн, які вибудовують демократію.

Актуальність. Політичні партії є одним з найважливіших факторів, на основі якого можна сформувати уявлення про суспільство, його розвиток, демократичні процеси, що відбуваються в ньому.

Мета полягає у визначенні місця й ролі політичних партій у розвитку сучасного українського суспільства та пріоритетних напрямів реформування партійної системи в Україні. Для досягнення мети ми ставимо такі завдання:

- розкрити знання про партії як суспільний інститут;
- дослідити їх місце і роль у суспільно-політичному;
- з'ясувати права політичних партій України.

Об'єкт дослідження: політичні партії України.

Предмет дослідження: статус політичних партій на соціально-політичному рівні, захист прав і свобод представників партій.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку України постає питання щодо формування сприятливих правових та політичних умов, необхідних для створення повноцінного демократичного суспільства.

Неабияку роль у цьому процесі мають відігравати політичні партії, що складають основу політичної системи більшості розвинених країн світу. Наявність політичних партій є ознакою високого розвитку суспільства та наявності в ньому громадянської культури й толерантності. В умовах загального виборчого права вони є основним механізмом політичної участі громадян.

Політичні партії України – політичні партії, які зареєстровані згідно з Законом України «Про політичні партії в Україні». Політична партія – це особливе добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Україна має багатопартійну систему, і на 18 січня 2017 року в Україні офіційно зареєстровані 352 політичні партії. [\[1\]](#) На виборах до Верховної Ради у 2012 році брали участь 87 політичних партій, 9 з яких стали парламентськими. [В останніх позачергових виборах 26 жовтня 2014 року](#) було зареєстровано 29 політичних партій, хоча учасниками виборчого процесу було 52 політичні партії. [За результатами виборів](#), до Верховної Ради VIII скликання за партійними списками проходять п'ять політичних партій: «[Народний фронт](#)» – 22,14 %, [Блок Петра Порошенка](#) – 21,82 %, «[Об'єднання «Самопоміч](#)» – 10,97 %, «[Опозиційний блок](#)» – 9,43 %, [Радикальна партія Олега Ляшка](#) – 7,44 %, ВО «[Батьківщина](#)» – 5,68 %. Решта партій не подолали 5 % бар'єр для входження до парламенту.

За попередніми даними, у [Верховній Раді](#) будуть представлені 11 партій, кандидати від яких пройшли в загальнодержавному багатомандатному та одномандатних виборчих округах, а також 96 самовисуванців.

Через високу чисельність політичні партії нечасто мають шанс отримати владу поодиночці, тому раніше вони утворювали блоки для участі на виборах. [17 листопада 2011 року](#) український парламент схвалив закон про вибори, що заборонив участь блоків політичних партій на парламентських виборах. Довіра українського суспільства до політичних партій стабільно низька [\[2\]](#). Для сучасних українських партій цивілізаційні та геостратегічні орієнтації грають важливішу роль, ніж економічні та соціально-політичні програми, що зумовило появу чіткого поділу партій на проросійської та прозахідної (проєвропейської) спрямованості [\[3\]](#).

Саме партії формують національні інтереси та втілюють їх у життя. Причому вони можуть брати участь у творенні й здійсненні державної політики шляхом реалізації власних програм та в державному управлінні через свою роботу у структурах державної влади й місцевого самоврядування. Тому це не тільки важлива теоретична, а і практична проблема, оскільки вона пов'язана з розподілом повноважень між гілками влади, з питаннями оптимізації державно-владних відносин, результативного здійснення державної політики. Інститут політичних партій вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками.

Зважаючи на багатоаспектність цього питання, серед сучасних українських дослідників можна виділити низку тих, які досліджували взаємозв'язок партій та державних інституцій, зокрема: В. Базива, В. Баштаніка, А. Білоуса, О. Гараня, Л. Гонюкова, О. Романюка, В. Соловиха, С. Телешуна, О. Яроша та багато інших. Головними напрямками їхніх досліджень є вивчення ролі політичних партій і партійних систем у суспільному житті, визначення місця партій у системі громадянського суспільства та в державному управлінні, теоретичні основи історії створення та функціонування політичних партій в Україні; правова інституціоналізація, правове забезпечення діяльності у виборчому процесі. Аналізуючи всі ці питання дослідники розвивали теоретико-методологічну та емпіричну основи дослідження політичних партій. Політичні партії, здійснюючи свої функції, забезпечують стабільність держави, створюють умови для послідовної зміни складу уряду в умовах багатопартійної системи. Між тим так було не завжди.

Прототипи сучасних політичних партій почали з'являтися наприкінці XVII – на початку XVIII ст. У період активного розвитку капіталістичних відносин та буржуазних революцій партії стали легітимним інститутом боротьби з монархами за обмеження їхніх прав, а також засобом артикуляції інтересів різних груп виборців. При цьому науковці не оцінювали однозначно роль політичних партій у житті суспільства. В одних випадках вона оцінювалася позитивно [\[7\]](#), в інших – партії звинувачували в тому, що вони гальмують розвиток демократії, знижують ефективність функціонування інститутів держави [\[8\]](#). Зокрема, А. де Токвіль та Дж. Мілль оцінювали партії негативно і вважали, що тільки держава є виразником народного суверенітету або і взагалі волі суспільства. А посередницька діяльність будь-яких організацій між владою та народом оцінювалася негативно [\[8\]](#). Натомість Ф. Бекон і Е. Берк, навпаки, давали позитивну оцінку політичним партіям. Вони розглядали їх як природне утворення, спричинене боротьбою різних політичних сил за владу. І акцентували увагу на тому,

що королівська влада має використовувати політичні партії для зміцнення своєї позиції в боротьбі з політичними опонентами [1, 7].

Зокрема, сьогодні можна виділити кілька підходів, що пояснюють особливості формування та діяльності політичних партій у сучасному суспільстві:

1) доктринальний (ліберальна концепція);

партії – це групи людей, ідеологічно пов'язаних між собою (Б. Констан, Б. Франклін, Д. Медісон, Й. К. Блунчлі);

2) класовий (марксистська концепція) – пов'язує виникнення й функціонування партій із класовим представництвом та захистом інтересів конкретних класів (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін);

3) інституціональний – представляє партії політичним інститутом, що діє в умовах політичної системи (Р. Міхельс, М. Острогорський, М. Дюверже, Дж. Сарторі);

4) функціональний – розуміє партії, як асоціації, що мобілізують та активізують діяльність людей, і є базою політичних лідерів, які здійснюють управління державою (Р. Макридис, П. Меркл, С. Елдерсфельд) [2].

Кожен із наведених підходів визначення поняття політичної партії відзеркалює щось істотне в цьому суспільному явищі. Найсуттєвішим у ньому все ж слід вважати місце цього інституту у формуванні політичної системи і владних відносин суспільства. Тому, синтезуючи зазначені підходи, можна зазначити, що політична партія є найпоширенішою формою організації участі громадян у політиці, відносно стабільною суспільною організацією, що виражає інтереси і формує політичні пріоритети певних суспільних груп; змагається за здобуття влади або здійснення впливу на неї; сприяє встановленню каналів зв'язку між державою і громадянами; продукує власну ідеологію або заявляє про свою прихильність до однієї з ідеологій, що вже існують, узгоджуючи з нею свої політичні вимоги.

Отже, виразити (артикулювати) інтереси громадян, соціальних груп, надати їм політичної форми (агрегувати), придатної для прийняття рішення політичною владою, у сучасному громадянському суспільстві можуть лише партії. Розвиток інституту політичних партій в Україні розпочався ще на початку 1990-х рр. та ознаменувався становленням політичних партій неконституційного спрямування, що виникли переважно на основі громадських рухів та організацій. Правове підґрунтя діяльності партій на цьому етапі становили Конституція УРСР (зі змінами від 24 жовтня 1990 р.) та Закон про об'єднання громадян (1992 р.).

У роки незалежності політичні партії пройшли складний шлях розвитку від окремих структур до важливих складових політичної системи суспільства. Одночасно формувалася соціальна база політичних партій, налагоджувалися відносини між ними, партії набували досвіду як політичного представництва інтересів суспільних груп, так і політичної боротьби.

Висновок. Отже, партії історично сформувалися як інститут, здатний координувати і контролювати процес прийняття рішень на рівні держави. Вони спонукають представників конфронтаційних інтересів і поглядів до укладення угод, приведення у відповідність до різних вимог, узгодження дій. Партії, з'єднуючи громадянське суспільство з державою, сприяють подоланню чи пом'якшенню конфліктів, властивих відносинам між ними.

Тому партії є необхідним елементом демократичної політичної системи. Саме завдяки партіям забезпечується функціонування законодавчих органів і виконавчої влади. Розвиток демократичних політичних систем переконує нас у тому, що політичні партії є найефективнішим інструментом реалізації групових інтересів у сфері політики.

Література:

1. Берк Э. Правление, политика и общество / Э. Берк. – М. : КАНОН-Пресс-Ц; Кучково поле, 2001. – С. 124. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/760662/>.
2. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
3. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Л. Гонюкова ; за наук. ред. д-ра політ. наук Л. С. Шкляра. – К. : НАДУ, 2009. – Ст. 392.
4. Громадська думка післявиборчого опитування. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/upload/1423821492_file.pdf.
5. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29229>
6. Дюверже М. Политические партии / Морис Дюверже ; [пер. з фр. Л. А. Зиминой]. – М. : Академ. проект, 2000. – 558 с.
7. Політологія / Кирилук Ф. М., Обушний М. І., Хилько М. І. [та ін.]; за ред. Ф. М. Кирилук. – К., 2004. – 776 с.
8. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки : [Конституція, Закон від 20 квіт. 1978 р. № 888-ІХ. Документ 888-09, втратив чинність, поточна редакція – Втрата чинності від 28 черв. 1996 р., підстава 254/96-вр] / Верховна Рада УРСР. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/888-09>.
9. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець / Нікколо Мак'явеллі. – К. : Основи, 1998. – 492 с. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/878551/>.
10. Милль Дж. О свободе / Дж. Милль // История политических и правовых учений : хрестоматия для юрид. вузов / [сост. и общ. ред. Г. Г. Демиденко]. – Х. : Факт, 1999. – С. 486–498. – Режим доступу : http://vasilievaa.narod.ru/gu/stat_rab/book/book_gu.htm.
11. Обушний М. І. Партологія : навч. посіб. / Обушний М. І., Примус М. В., Шведа Ю. Р. – К. : Арістей, 2006. – 432 с.
12. Політологія [Текст] : навч. посіб. / Т. В. Гончарук-Чолач, О. М. Рудакевич, М. Гурик [та ін.]; за ред. Т. В. Гончарук-Чолач. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2019. – с. 320.
13. Політичні партії та партійна система очима громадян // Національна безпека і оборона / Український центр екон. і політ. досліджень. – 2010. – № 5 (116). – С. 64.
14. Рябов С. Г. Основи теорії політики / С. Г. Рябов, М. В. Томенко. – К. : Тандем, 1996. – 190 с. – (С. 158–162). 12. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): навч. посіб. / П. П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2005. – 576 с.